

УДК 37.016
ББК 74.266.03
М74

Серія «Мій конспект»
Заснована 2008 року

Автори:

О. П. Мокрогуз, завідувач відділом суспільно-гуманітарних дисциплін
Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
А. І. Мироненко, учитель Киселівського НВК Чернігівської обл.

Мокрогуз О. П.

М74 Вступ до історії. 5 клас (за підручником В. С. Власова) / О. П. Мокрогуз, А. І. Мироненко. — Х. : Вид. група «Основа», 2013. — 62 [2] с. — (Серія «Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-1838-0.

Видання «Мій конспект» — серія посібників, які ставлять на меті надати допомогу вчителю під час підготовки до уроку. Конспекти усіх уроків курсу «Вступ до історії» для 5 класу розміщені на окремих аркушах і містять методично грамотно оформлену «шапку уроку» (мета, очікувані результати, обладнання тощо), стислий опис кожного етапу, завдання для актуалізації та закріплення тощо. Також передбачено місце для власних записів вчителя, що зробить розробку заняття по-справжньому авторською, але заощадить час для планування та оформлення.

Для вчителів історії.

УДК 91
ББК 26.8

Навчальне видання

МОКРОГУЗ Олександр Петрович
МИРОНЕНКО Алла Ігорівна
ВСТУП ДО ІСТОРІЇ. 5 КЛАС.
(за підручником В. С. Власова)

Головний редактор *Н. І. Харківська*
Редактор *О. О. Івакін*
Відповідальний за видання *Ю. М. Афанасенко*
Технічний редактор *О. В. Лебедева*
Коректор *О. М. Журенко*

Підписано до друку 21.06.2013. Формат 84×108/16.
Папір газет. Друк офсет. Гарнітура Шкільна.
Ум. друк. арк. 4,0. Замовлення № 13-07/15-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, тел. (057) 731-96-33
e-mail: office@osnova.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи КВ № 11396-269Р від 26.06.2006.

Віддруковано з готових плівок ПП «Тріада Принт»
м. Харків, вул. Киргизька, 19. Тел.: (057) 757-98-16, 757-98-15
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1870 від 16.07.2007 р.

ISBN 978-617-00-1838-0

© Мокрогуз О. П. Мироненко А. І., 2013
© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2013

Зміст

Розділ І. ЗВІДКИ І ЯК ІСТОРИКИ ДІЗНАЮТЬСЯ ПРО МИНУЛЕ

<i>Урок 1.</i>	Подорож починається, або Історія як наука. Українські вчені-історики	5
<i>Урок 2.</i>	Його величність Час, або Що таке хронологія	7
<i>Урок 3.</i>	Коли речі починають говорити, або Що таке археологія	9
<i>Урок 4.</i>	Знайомі незнайомці, або Історія в символах і знаках	11
<i>Урок 5.</i>	Провідники в минуле, або Писемні джерела в історії	13
<i>Урок 6.</i>	Практичне заняття № 1*. Родинне дерево, або Про що можна дізнатися із сімейного фотоальбому	
<i>Урок 7.</i>	Не просто слова, або Мова як джерело знань про минуле	15
<i>Урок 8.</i>	Практичне заняття № 2*. Загадкові назви, або Які найменування в рідному місті (селі) нагадують про минуле	
<i>Урок 9.</i>	На крилах пісні, або Історія і фольклор	17
<i>Урок 10.</i>	Чи можна побачити минуле, або Історія на карті	19
<i>Урок 11.</i>	Тематичне оцінювання за розділом І «ЗВІДКИ І ЯК ІСТОРИКИ ДІЗНАЮТЬСЯ ПРО МИНУЛЕ»	21

Розділ ІІ. ПРО ЩО І ПРО КОГО РОЗПОВІДАЄ ІСТОРІЯ

<i>УРОК 12.</i>	Безіменні і відомі герої, або Люди в історії	23
<i>Урок 13.</i>	Битви, подорожі, відкриття, або Події в історії	25
<i>УРОК 14.</i>	Хліб насущний, або Буденне життя за часів Київської Русі	27
<i>Урок 15.</i>	Відома та чута в усіх кінцях землі, або Найвизначніші події Київської Русі	29
<i>Урок 16.</i>	І слава, і воля, або Українське козацтво в битвах і походах	31
<i>Урок 17.</i>	Садок вишневий коло хати, або Українське село і місто у XVIII–XIX ст.	33
<i>Урок 18.</i>	Світло науки та знання, або Перші університети в Україні	35
<i>Урок 19.</i>	Буремні роки, або Українська революція та перші десятиліття більшовицької влади	37
<i>Урок 20.</i>	І знову бій, або Україна в Другій світовій війні	39
<i>Урок 21.</i>	У сучасній Україні, або Україна незалежна	41

* Практичні заняття учитель проводить за підручником.

Урок 22.	Практичне заняття № 3*. Пісенний край завзяття і труда, або Про що і про кого розповідає історія рідного краю	
Урок 23.	Тематичне оцінювання за розділом II «ПРО ЩО І ПРО КОГО РОЗПОВІДАЄ ІСТОРІЯ»	43
Розділ III. ЧОМУ ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТУРИ НАЛЕЖАТЬ ДО ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ		
Урок 24.	Воздаючи хвалу Богові, або Найвідоміші храми України	45
Урок 25.	Богородицькі лики, або Ікони як історичні пам'ятки	47
Урок 26.	Джерела мудрості, або Книги та мініатюри	49
Урок 27.	Кам'яний літопис, або Фортеці, замки та палаци України	51
Урок 28.	Міські таємниці, або Вулиці та площі України як свідки минулого	53
Урок 29.	Під зеленим шатром, або Парки і сади України	55
Урок 30.	Практичне заняття № 4*. На сторожі пам'яті, або Які історичні пам'ятки рідного краю розповідають про минуле	
Урок 31.	Практичне заняття № 5*. Подорож триває, або Пригадаймо найважливіше	
Урок 32.	Тематичне оцінювання за розділом III «ЧОМУ ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТУРИ НАЛЕЖАТЬ ДО ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ»	57
Урок 33.	Узагальнення до курсу «Роль громадян, історичної науки, музеїв та архівів у збереженні минулого України»	59
Уроки 34–35.	Резерв	60
Додатки	61

Список літератури,

що вийшла у видавничій групі «Основа» для викладачів історії, які працюватимуть у 5-х класах

1. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту «Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі» // Історія та правознавство. — 2013. — № 24.
2. Мокрогуз О. П. Усі уроки до курсу «Вступ до історії. Пропедевтичний курс». 5 клас. — Х. : Вид. група «Основа», 2013.
3. Єрмоленко А. О., Мокрогуз О. П. Вступ до історії. 5 клас (за підручником О. І. Пометун, І. А. Костюк, Ю. Б. Малієнко). — Х. : Вид. група «Основа», 2013.
4. Солодченко Н. А., Антоненко Т. В. Інтегрований урок із теми «Україна — наша Батьківщина». 5 клас // Історія та правознавство. — 2013. — № 14–15.
5. Десятов Д. Л. Навчальна програма з історії: стратегічні перспективи та вимоги до організації уроку історії // Історія та правознавство. — 2013. — № 6.
6. Слободянюк Ж. Л. Початок національного відродження // Історія та правознавство. — 2013. — № 6.

* Практичні заняття учитель проводить за підручником.

Розділ І. ЗВІДКИ І ЯК ІСТОРИКИ ДІЗНАЮТЬСЯ ПРО МИНУЛЕ

Дата _____

Клас _____

Урок 1. ПОДОРОЖ ПРОЧИНАЄТЬСЯ, АБО ІСТОРІЯ ЯК НАУКА. УКРАЇНСЬКІ ВЧЕНІ-ІСТОРИКИ

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть: визначати особливості історії як науки про минуле людства, пояснювати, хто такі історики, звідки та як вони дізнаються про минулі часи, наводити приклади історичних джерел, складати розповідь про Михайла Грушевського; розповідати про діяльність українських істориків (два–три на вибір), пояснювати, що таке хронологія та яке значення вона має для істориків; пояснювати, що таке історія, хто такі історики; висловлювати судження щодо вивчення історії свого народу і країни, історичної науки у збереженні пам'яті про минуле.

Обладнання: історична карта, портрети історичних діячів, картки з текстовими і візуальними джерелами.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань і формування нових навичок.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Повідомлення теми й мети уроку.

II. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Учитель. У 5-му класі ми розпочинаємо вивчати новий предмет — історію України. Допоможе нам у цьому підручник.

Бесіда

1. Як називається ваш підручник?
2. Хто його автори?
3. Розгляньте малюнки на обкладинці підручника та на початку розділів. Як ви гадаєте, про що розповідає історія?

Учитель. Основний зміст нового навчального предмета — ознайомлення учнів з історією нашої Батьківщини. *(Доцільно ознайомити учнів зі структурою підручника, його змістом, будовою.)*

Робота з підручником

Прочитайте пам'ятку на С. 5–6 підручника В. Власова. Назвіть теми, які ми будемо вивчати протягом року.

Робота зі схемою

За допомогою учнів учитель складає схему «Історія».

Учитель. Історія відповідає на запитання: Де? Коли? Як жили? Що робили люди? Як діяли?

Метод «Мозкового штурму»

1. Ви чули словосполучення «всесвітня історія»?
2. Що на ваш розсуд, вона вивчає?

Як учені-історики дізнаються про минулі часи

Робота з підручником

Опрацюйте текст підручника на С. 12–13 та виконайте завдання.

1. Випишіть до історичного словника значення терміна «історичні джерела».
2. На основі ілюстрацій на С. 13 підручника визначте, до якого виду історичних джерел належать зображені пам'ятки.
3. Наведіть приклади речових, письмових та усних джерел.

Робота з таблицею

Із поданого переліку выпишіть у відповідні колонки таблиці речові, письмові та усні історичні джерела: 1) глиняний посуд; 2) берестяна грамота; 3) казки; 4) легенди; 5) кістки людей; 6) приказки; 7) кістки тварин; 8) літописи; 9) зброя; 10) монети.

Речові джерела	Письменні джерела	Усні джерела

Українські вчені-історики

У ч и т е л ь. Люди, що глибоко вивчають історію, називаються істориками. Видатними істориками України були: Дмитро Бантиш-Каменський, Микола Костомаров, Володимир Антонович, Олександра Єфименко, Дмитро Яворницький, Михайло Грушевський. Із біографіями деяких із них ми сьогодні ознайомимось.

Повідомлення учителя з використанням портретів відомих істориків

Прослухайте інформацію і скажіть, що спільного в біографіях цих видатних людей.

1. **Михайло Грушевський** (1866–1934) — видатний український історик, громадський та політичний діяч. Закінчив Київський університет. Написав близько 2000 праць. Справою всього його життя була 10-томна «Історія України-Русі». Михайло Грушевський був видатним громадсько-політичним діячем, очолював Українську Центральну Раду.
2. **Михайло Максимович** (1804–1873) — визначний український учений-природознавець, історик, народознавець, письменник. Автор багатьох наукових праць у різних галузях. Закінчив Московський університет. Видавав збірки українських народних пісень, був автором віршованого перекладу «Слова о полку Ігоревім» українською і російською мовами. Був першим ректором Київського університету.
3. **Дмитро Яворницький** (1855–1940) — видатний український історик, археолог, народознавець, письменник. Закінчив Харківський університет. Став викладачем історії в гімназії. Глибоко досліджував історію запорозьких козаків. Написав «Історію запорозьких козаків». Його наукова діяльність тривала майже 50 років.
4. **Володимир Антонович** (1830–1908) — видатний український історик, археолог, народознавець. Закінчив Київський університет. Був автором багатьох праць з історії України, народознавства, брав активну участь у громадсько-політичній діяльності.

ІV. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ

Бесіда

1. Що таке історія?
2. Хто був автором 10-томної «Історії України-Русі»?
3. Хто з істориків написав «Історію запорозьких козаків»?

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацюйте підручник на С. 9–15.
2. Виконайте завдання 1 та 2 до параграфа 1 на С. 15.

Урок 2. ЙОГО ВЕЛИЧНІСТЬ ЧАС, АБО ЩО ТАКЕ ХРОНОЛОГІЯ

Дата _____

Клас _____

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть: пояснювати, що таке хронологія та яке вона має значення для істориків; визначати тривалість подій; розв'язувати хронологічні задачі; креслити лінію часу, позначати на ній дати; співвідносити рік зі століттям, століття з тисячоліттям;

Обладнання: ілюстрації історичних джерел, картки з хронологічними задачами, календарі.

Тип уроку: формування і вдосконалення умінь і навичок.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАТЬ УЧНІВ

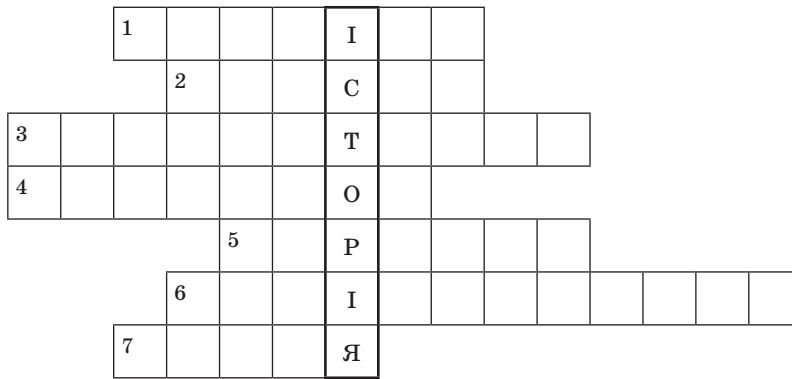
Перевірка виконання домашнього завдання 1 і 2 на С. 15 підручника.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Оголошення теми і мети уроку.

Робота з кросвордом

Розв'яжіть кросворд «Історія».

1. Що в перекладі з грецької означає слово «історія»?
2. Ця людина є одним з авторів підручника з історії України для 5 класу.
3. Складовою якої історії є історія України?
4. Із якої мови прийшло до нас слово «історія»?
5. Назва нашої держави.
6. Ще один варіант перекладу українською мовою слова «історія».
7. Історія — вчителька

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Історія і час

Учитель. Вивчення історичної науки є неможливим без визначення часу, коли відбулась певна подія. Визначати точний час певної події допомагає спеціальна наука.

Робота з термінами

Хронологія — наука, що вивчає способи обчислення часу.

Літочислення — лічба років від певної події.

Ера — літочислення.

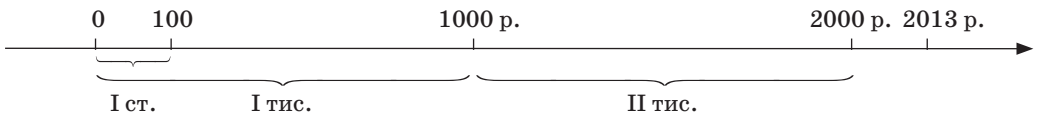
Століття — сто років.

Тисячоліття — тисяча років.

Учитель. Здавна існували різні одиниці виміру часу: доба, тиждень, місяць, рік. У різних народів рік міг тривати 300–400 днів. Починався ж рік з будь-якої пори або з певної події.

Відлік часу нашої ери ведуть від народження Ісуса Христа. Перше століття нашої ери почалось 1-го року, друге — 101-го та ін.

(Учитель креслить лінію часу.)

Робота з хронологією

1. 882 року київським князем став Олег. Скільки років тому це сталося?
2. Відомий український історик М. С. Грушевський розпочав свою діяльність у XIX ст. Яке це тисячоліття?
3. Співвіднесіть рік і століття.
 - 5 р. — ... століття;
 - 1799 р. — ... століття;
 - 1314 р. — ... століття;
 - 44 р. — ... століття;
 - 700 р. — ... століття;
 - 789 р. — ... століття;
 - 1501 р. — ... століття;
 - 1900 р. — ... століття.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда

1. Що таке ера?
2. У якому столітті ми живемо?
3. Як обчислити, скільки років тому відбулася певна подія?

Гра «Ланцюг»

Кожен учень або парта по черзі згадують один термін, речення, що стосуються теми уроку. Виграє той ряд, що правильно створить ланцюг.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати підручник на С. 15–22.
2. Виконати завдання до параграфа на С. 22.

Урок 3. КОЛИ РЕЧІ ПОЧИНАЮТЬ ГОВОРИТИ, АБО ЩО ТАКЕ АРХЕОЛОГІЯ

Дата _____

Клас _____

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть: пояснювати, яку роль у пізнанні історії відіграє археологія; розповідати, де зберігають історичні пам'ятки; пояснювати, чому історичні пам'ятки належать до культурної спадщини, яку роль у пізнанні історії відіграє археологія; висловлювати судження щодо ролі музеїв у збереженні пам'яті про минуле.

Обладнання: історична карта, картки з текстовими і візуальними джерелами.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань і формування нових навичок.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

Бесіда

1. Що таке хронологія?
2. Що було раніше: 80 рік до нашої ери чи 753 рік нашої ери?
3. Скільки років містить століття та тисячоліття?

Робота з хронологією

- ♦ Розв'яжіть хронологічну задачу, накресліть лінію часу та позначте згадані дати.

Перший том «Історії України-Руси» Михайла Грушевського вийшов друком 1898 року, на четвертий рік роботи вченого у Львівському університеті. Коли Грушевський очолив кафедру історії України?

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оголошення теми та мети уроку.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Завдання

- ♦ Пригадайте, які види історичних джерел ви знаєте.

(Учитель роздає учням ілюстрації із зображенням посуду, меча, спису, одягу тощо і просить відповісти, до якого виду історичних джерел належать ці зображення.)

Учитель. Дослідження речових пам'яток потребує ретельного вивчення. Цим опікується археологія. Як ви вважаєте, про яку науку говорять, що вона «озброєна лопатою»? Чому?

Робота з термінами

Археологія (з грец. *archaios* — давній і *logos* — слово, вчення) — наука, що вивчає історію за матеріальними (речовими) залишками діяльності людей — археологічними пам'ятками.

Музей — це спеціальна установа, де зберігаються пам'ятки минулого з різних галузей.

Історичний музей — музейний заклад, колекції якого розкривають історію розвитку певного явища, події, історичного періоду, географічної одиниці, установи чи видатної особистості. Згідно із законом України про музейну справу, історичні музеї поділяються на загальноісторичні, військово-історичні, історії релігії, історико-побутові, археологічні та етнографічні.

Учитель. До археологічних пам'яток належать залишки поселень, могильники, а також давні копальні, канали та ін. Археологічні пам'ятки виявляють зазвичай під землею.

Учених, які займаються пошуком, розкопками і вивченням давніх речей та споруд, називають археологами.

Робота з підручником

За допомогою тексту підручника на С. 22–23 визначте:

1. За якими правилами проводять археологічні розкопки?
2. Чому проведення археологічних розкопок потребує спеціальних знань?
3. Що відрізняє шукачів скарбів від археологів?

Музеї

Запитання

Ви — дослідник, якому належить розказати про життя стародавніх людей. Як ви вважаєте, де зберігаються речові джерела?

Робота з літературним джерелом

Прочитайте вірш та дайте відповідь на запитання.

МУЗЕЙ

Я — музей, хоч і не нова,
Та потрібна установа.
Зберігаю у собі
Всі важливі пам'ятки:
І науки, і культури,
Техніки й літератури —
Все з часів, що вже минули,
Щоб їх люди не забули.
Слово з грецької прийшло,
Означає «муз житло».

1. Яку установу називають музеєм?
2. Звідки походить це слово?
3. Що воно означає?

Робота з візуальними джерелами

- ♦ Розгляньте ілюстрації на С. 24–25 підручника. Які б речі ви розмістили в експозиції музею «Українські історики»?

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Завдання

1. Наведіть приклади речових історичних джерел.
2. Чи відвідували ви колись музей? Якими були ваші враження?

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати матеріал підручника на С. 22–29.
2. Підготувати повідомлення про походження тризуба та монет.

Урок 4. ЗНАЙОМІ НЕЗНАЙОМЦІ, АБО ІСТОРІЯ В СИМВОЛАХ І ЗНАКАХ

Дата _____

Клас _____

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть: пояснювати, у чому полягає роль монет, гербів та печаток у пізнанні минулого; розповідати про походження тризуба; пояснювати, яку інформацію отримують учені, досліджуючи монети, печатки та герби; сприяти розвитку навичок свідомого читання тексту, пошуку в ньому відповідей на запитання; виховувати повагу до державних символів України.

Обладнання: стенд «Державні символи України», карта «Світ», картки із завданнями.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

«Лотерея»

Учні по черзі отримують картки, зачитують запитання і дають відповіді.

Перелік можливих запитань

1. Що таке археологія?
2. Від якої події ведуть облік часу нашої ери?
3. Що таке хронологія?
4. Що таке історія?
5. Назвіть види історичних джерел.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оголошення теми і мети уроку.

(Учитель демонструє зображення монет, гербів, що існували в давнину, і проводить бесіду про їх значення для історії.)

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

У чому цінність гербів та печаток для історії?

Учитель. За сивої давнини люди ототожнювали свій рід з певними тваринами. Зображення такої тварини ставало символом, який шанували всі родичі. Традиція ця збереглась і в подальші часи. Такі знаки-символи мали міста, землі, держави.

Робота з термінами

Герб — знак держави, міста, роду.

Геральдика — наука, що вивчає герби.

Триzub — герб України, великокнязівський знак на Русі.

Сфрагістика — наука про печатки.

Нумізматика — наука, що досліджує монети і походить від слова «нумізма» — монета.

Повідомлення учня про походження тризуба

1. Яким століттям датовано найдавніші археологічні знахідки із зображенням тризуба на території сучасної України?
2. Що символізував триzub за часів Київської Русі?
3. Яку роль виконує триzub у сучасній Україні?

Робота з візуальними джерелами

Розгляньте ілюстрації в підручнику на С. 31. Поміркуйте, яку роль відігравали у давнину зображені речі.

Учитель. Найдавніші печатки було знайдено у Давньому Шумері. Пізніше з'явилися персневі печатки, які відтискали на воску. У Середньовіччі використовували вислі двосторонні печатки. У XIV–XV ст. виникли звичні зараз прикладні печатки.

Бесіда

1. Який народ першим почав використовувати печатки?
2. Які печатки використовували в Середньовіччі?
3. Коли з'явилися прикладні печатки?

Про що розповідають монети та що таке нумізMATИКА

Робота з візуальними джерелами

На С. 32–33 підручника розгляньте найдавніші монети і дайте відповіді на запитання.

1. Яку форму мають монети?
2. Що на них зображено?

Учитель. Монети виникли через необхідність обмінюватися результатами праці між людьми. Перші монети на території України почали карбувати не пізніше другої половини VI ст. до н. е. у грецьких містах — державах Північного Причорномор'я. Вони мали вигляд дельфінів, а карбували їх із бронзи в стародавній Ольвії.

Робота в парах

Прослухайте вірш. Дайте відповіді на запитання, порадившись у парах.

НУМІЗМАТИКА

На монетах є портрети
Володарів грізних,
Сцени свят, мініатюри,
Фрагменти міфів різних.
Хто ж узнає із зображень
Давні секрети?
НумізMATИКА — наука,
Що досліджує монети.
Я вам, діти дорогі,
Скажу по секрету:
Що в латині — «нумізмат»,
Нашою — «монета».

1. Що таке нумізматика?
2. Якого походження це слово?
3. Що воно означає?

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ

«Чи правда, що...»

1. Нумізматика — це наука, що досліджує монети?
2. Перші в історії людства металеві гроші з'явилися у Київській Русі?
3. Перший князь Київської Русі, який став карбувати монети, — Ярослав Мудрий?
4. Геральдика — це наука, що досліджує печатки?
5. У Київській Русі тризуб був знаком великокнязівської влади?
6. Герб — знак держави, міста, роду?
7. Сфрагістика — наука, що досліджує печатки?
8. Перші печатки з'явилися у Давньому Шумері?
9. До Українських земель печатки потрапили з грецьких міст-держав Північного Причорномор'я?

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати матеріал підручника на С. 29–34.
2. Виконати завдання 4 до параграфу на С. 34 підручника.
3. Підготувати повідомлення «Легенди про походження географічних назв».

Урок 5. ПРОВІДНИКИ В МИНУЛЕ, АБО ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА В ІСТОРІЇ

Дата _____

Клас _____

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть: наводити приклади писемних історичних пам'яток; пояснювати роль письмових джерел для відтворення минулого, розповідати про найбільш відомі літописи Княжої та Козацької доби; розповідати про те, як історики дізнаються про минулі часи на основі письмових джерел; коментувати текст підручника під час читання і складати запитання до нього; пояснювати, що таке історичні джерела й які вони бувають; наводити приклади писемних джерел, з яких можна дізнатися про давні часи; висловлювати судження щодо ролі архівів у збереженні пам'яті про минуле.

Обладнання: історична карта, портрети історичних діячів, картки з текстовими і візуальними джерелами.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань і формування нових навичок.

Основні поняття: писемні історичні джерела, літописи, архіви.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

Бесіда

1. Що означає термін «нумізматика»?
2. Яка наука вивчає герби?
Оголошення теми і мети уроку.

III. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Учитель. Досліджувати історикам минуле допомагають історичні джерела. Вони поділяються на усні, письмові та речові. Сьогодні на уроці ми ознайомимося з писемними історичними джерелами. Писемність є важливим джерелом історичних відомостей.

Робота з літературним джерелом

Прочитайте вірш і дайте відповідь на запитання.

ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА

Щоб історію писати, треба так багато знати:
І літопис прочитати, що монах давно писав,
Документи повивчати, ті, що князь колись складав,
І послухати легенди, давні вірші і казки,
Сиві думи, що складались всім народом залюбки,
Роздивитись давній посуд, і прикраси, і взуття,
Дивний одяг, що носили наші предки за життя.
Все зробив історик вправно, все читав і розглядав
І завзято та докладно нам історію писав.
Що ж йому допомогло? Історичне джерело.

1. Звідки ми дізнаємося про події минулого?
2. Що ми вважаємо історичним джерелом?

Гра «Оплески»

Учитель називає приклади історичних джерел, а учні плескають у долоні, визначаючи саме писемні історичні джерела. Наприклад: *літописи, спогади, перекази, малюнки, легенди, зброя, уламки глечика, берестяні грамоти, написи на каменях, листи, монети, щоденники* тощо.

Учитель. Найціннішим скарбом для дослідника є все, що залишили по собі люди, а особливо те, що вони записали. Існує окрема історична наука — палеографія, яка вивчає історію письма, зміни в написанні літер, матеріали та знаряддя для письма, способи оздоблення книжок.

Робота з термінами

Палеографія — наука, яка вивчає історію письма.

Робота з підручником

Опрацюйте текст підручника нв С. 37–39 та з'ясуйте, що таке літописи та яка їх роль у вивченні минулого.

Робота з історичним джерелом

(Учням пропонуємо уривок з історичного джерела і схему його аналізу.)

«СЛОВО ПРО ПОХІД ІГОРЯ,
СИНА СВЯТОСЛАВА, ОНУКА ОЛЕГА»

...Почнім же, браття, повість оцю
від старого Володимира до нинішнього Ігоря,
який укріпив ум силою своєю
і вигострив серця свого мужністю;
сповнившись ратного духу,
навів свої хоробрі полки
на землю Половецькую
за землю Руськую...

ПАМ'ЯТКА «ЯК ПРАЦЮВАТИ З ІСТОРИЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ»

1. Прочитайте назву документа. Хто автор документа? Коли і де він написаний?
2. Який зміст документа (розповідь, універсал, закон, інструкція тощо)?
3. Уважно прочитайте текст документа. З'ясуйте незрозумілі поняття, значення окремих слів.
4. Проаналізуйте, чи зрозуміли ви текст документа.
5. Про що йдеться в документі?

Архіви

Запитання

- ♦ Як ви вважаєте, де можуть зберігати писемні джерела?

Робота з літературним джерелом

Прослухайте вірш і дайте відповідь на запитання.

АРХІВ

Всі писемні пам'ятки
Я збираю залюбки,
Зберігаю їх багато,
Впорядковую завзято.
А коли на світ з'явився,
Вже й не пам'ятаю...
Відколи виникла писемність,
Відтоді й процвітаю.

1. Які установи називають архівами?
2. Коли виникли архіви?

IV. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ

Бесіда

1. Що таке архів?
2. Що допомагає історикам вивчати історію?
3. Які види історичних джерел ви знаєте?
4. Що належить до писемних історичних джерел?

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника на С. 35–41.